

Meer dan twee keer zoveel Zeehonden (*Phocidae*) aan het begin van deze eeuw dan tot nu toe bekend

Het internationale Zeehondensymposium 'Recent Seal Research' dat op 3 en 4 mei 1991 in EcoMare, centrum voor wadden en Noordzee, De Koog, Texel is gehouden, heeft een aantal opmerkelijke zaken opgeleverd. Sprekers uit Duitsland, Engeland en Nederland gaven een overzicht van het huidige zeehondenonderzoek. Ook werd gesproken over de gevolgen voor de zeehondenstand van verschillende politieke keuzes en over het nut van het opvangen van Zeehonden.

Dr. Norbert Dankers van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) op Texel sprak over de populatie-ontwikkeling van Zeehonden in de 19de en 20ste eeuw en over de mogelijke toekomstige populatieontwikkeling. Deze is afhankelijk van de keuze die de politiek maakt voor het beheer van de Waddenzee. Dankers

gaf drie verschillende mogelijkheden aan: de klassieke visie, de functionele visie en de natuurlijke ontwikkelingsvisie. Op dit moment neigt de overheid naar de natuurlijke ontwikkelingsvisie. Bij deze visie wordt niet direct gestreefd naar een vast aantal Zeehonden, maar naar een schone en rustige Waddenzee, zodat het aantal Zeehonden vanzelf zal toenemen tot een daarbij passend aantal Zeehonden.

Meest verrassend in dit verhaal was dat uit recente berekeningen is vast komen te staan dat het aantal Zeehonden in de Nederlandse Waddenzee aan het begin van deze eeuw niet zo'n 3000 is geweest zoals tot nu toe altijd gedacht werd, maar minimaal 7500. De mogelijkheid dat dit aantal binnen enkele tientallen jaren weer wordt bereikt, is zeker reëel als wordt gekozen voor de natuurlijke ontwikkeling van het Waddengebied.

Dr. Mike Fedak van de Sea Mammal Research Unit uit Cambridge gaf een overzicht van het onderzoek naar de manier waarop Zeehonden zijn aangepast aan het leven in en vooral onder water. Met behulp van satelliettechnieken kon bijvoorbeeld worden aangetoond dat Zeeolifanten - een zeehondesoort in het Zuidpoolgebied - in één maand zo'n 2500 km hadden getrokken en daarbij hooguit 10% van hun tijd boven water

hadden doorgebracht. De rest van de tijd werden duiken gemaakt tot zo'n 1000 meter diepte om vis te vangen.

Zeehonden blijken allerlei aanpassingen te hebben om zo lang onder water te kunnen blijven zonder te stikken, zoals een verregaande verlaging van de hartslagfrequentie (van 150 tot 8 slagen per minuut), het afsluiten van delen van de bloedsomloop, enzovoort.

Dr. Edith Ries van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer op Texel gaf een overzicht van het internationale onderzoek in de Waddenzee gericht op een betere kennis van de verspreiding en het gedrag van gewone Zeehonden. Met behulp van op Zeehonden geplakte radiozenders en vast opgestelde en mobiele ontvangers in het hele Waddengebied wordt in Denemarken, Duitsland en Nederland informatie verzameld. Eén van de eerste verrassende resultaten is dat sommige Zeehonden enorme afstanden trekken.

Dr. Jochen Schwarz van de Universiteit van Kiel gaf een overzicht van de wetenschappelijke achtergronden die in Sleeswijk-Holstein recent hebben geleid tot een wijziging in het beleid ten aanzien van de bescherming van Zeehonden en de zeehondenopvang. Besloten is tot een centralisatie van zeehondenopvang in Sleeswijk-Holstein in Friedrichskoog.

Schwarz gaf daarmee tevens

Er waren begin deze eeuw twee keer zoveel Zeehonden dan nu.
Foto: De Zeehonden van EcoMare,
De Koog, Texel

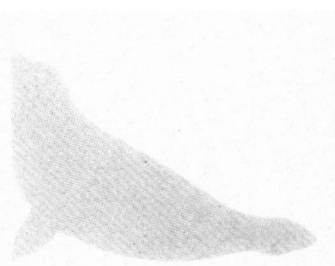
een inleiding op de discussie over het nut van het opvangen van Zeehonden. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen verschillende achtergronden van zeehondenopvang: opvang uit oogpunt van dierenbescherming, soortbescherming en voor educatieve doeleinden. Opvang uit oogpunt van soortbescherming heeft alleen zin als de overbrugging tot de omstandigheden in de Waddenzee zelf weer goed is, en dat alleen bij lage aantallen. Zodra het aantal Zeehonden weer toeneemt, is het aandeel van zeehondenopvang zo klein dat het geen effect meer heeft. Integendeel, het opvangen van zieke dieren kan zelfs een negatief effect hebben door het weer in de natuur terugbrengen van zwakke dieren. Het opvangen van - in principe gezonde maar verzwakte - huilers is niet schadelijk. Daarnaast blijft het opvangen van Zeehonden een

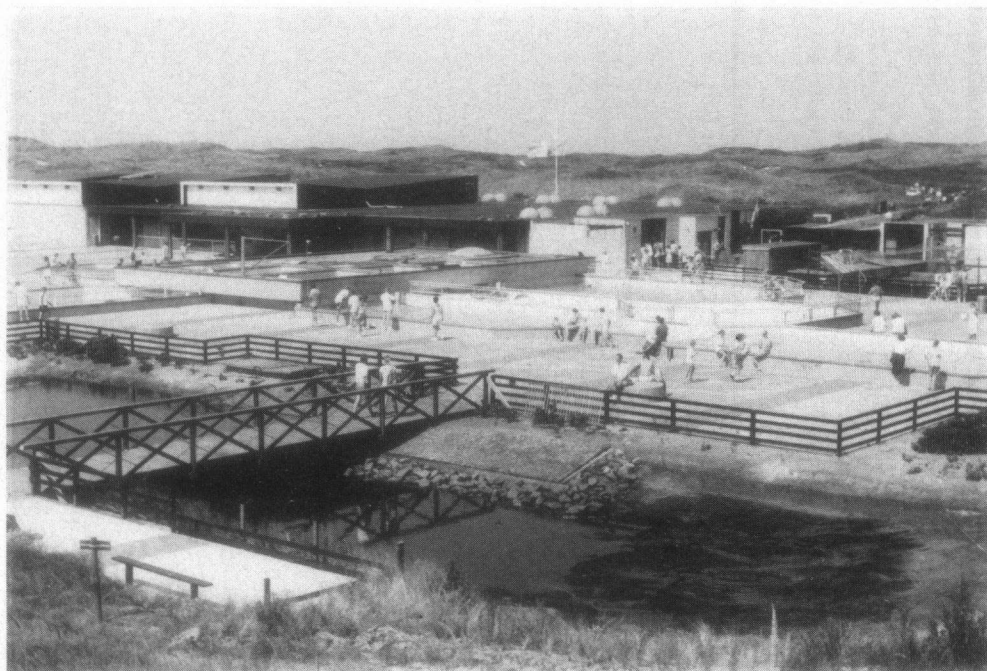
uitstekend-educatief middel. Op de tweede dag van het symposium stonden de praktische zaken centraal. Vertegenwoordigers van de verschillende opvangcentra bespraken de gebeurtenissen van het afgelopen jaar (aantallen Zeehonden opgevangen, uitgezet, ziekten, enzovoort) en de resultaten (terugmeldingen) van verschillende manieren om Zeehonden te merken. Op dit symposium is het voor het eerst dat niet alleen Denemarken, Duitsland en Nederland waren vertegenwoordigd, maar tevens onderzoekers uit Engeland en Schotland waren aanwezig. Het uitwisselen van informatie tussen al deze organisaties op het gebied van praktijk, beleid en wetenschap schept natuurlijk ook een band, noodzakelijk voor een goede en effectieve bescherming van de Zeehond. Hieronder volgen de samenvattingen van enkele voordrachten die op dit symposium werden gehouden.

De populatie-ontwikkeling van Zeehonden (*Phocidae*) in de 19de en 20ste eeuw en in de toekomst

Norbert Dankers &
Peter Reijnders

Een voorspelling geven van het aantal Zeehonden in de toekomst is om een aantal redenen niet eenvoudig. Allereerst moet worden beslist (door de diverse regeringen) wat wij met de Waddenzee willen. De klassieke visie op natuurbehoud gaat uit van het conserveren of behouden van wat wij mooi en waardevol vinden. Daarvoor wordt soms de Waddenzee in 1930 als

Overzicht van het complex.
Centrum voor wadden en
Noordzee, EcoMare, De Koog,
Texel.

voorbeeld genomen. Een grote groep mensen (veelal gebruikers van de Waddenzee, zoals vissers, recreanten, zandwinners en gemeentebesturen met havens) heeft de zogenaamde functionele visie. Zij gaan uit van het gebruiken van de Waddenzee op zodanige manier dat het ecosysteem er niet wezenlijk onder lijdt. Diegenen die de visie voor natuurlijke ontwikkeling aanhangen, willen de Waddenzee beheren als een systeem waar de natuurlijke processen zo veel mogelijk hun gang kunnen gaan.

Uitgaande van de klassieke visie zou men kunnen streven

naar een vastgesteld aantal Zeehonden (bijvoorbeeld het tot nu toe geschatte aantal van circa 3000 dat in 1930 voorkwam). Het beheer moet dan gericht zijn op dit streven en indien noodzakelijke moeten crèches en opvangcentra worden ingezet.

Uitgaande van de visie voor natuurlijke ontwikkeling moeten wij zorgen voor een Waddenzee die niet meer wordt verontreinigd en waar op de zoogplaatsen zo veel rust heerst, dat de jonge Zeehonden overleven. Wij moeten dan maar afwachten hoeveel Zeehonden er uiteindelijk komen. Er is dus geen streefgetal.

Het beleid van de Waddenzee is vastgelegd in de zogenaamde Planologische Kernbeslissing (PKB). Deze PKB wordt volgend jaar herzien en is dan weer tien jaar geldig. Uitgangspunt van de huidige, en vermoedelijk ook toekomstige, PKB is de natuurlijke ontwikkeling van de Waddenzee. Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer heeft onlangs een rapport uitgegeven hoe zo'n

toekomstige Waddenzee eruit zou kunnen zien.

In de lezing werd een voorbeeld gegeven van de manier waarop kan worden voorspeld hoeveel Zeehonden er in een min of meer natuurlijke Waddenzee voor zouden kunnen komen. De berekening gaat uit van de aantallen die in 1960 aanwezig waren. Deze aantallen zijn redelijk nauwkeurig bekend, omdat er vanaf dat jaar met vliegtuigen is geteld. In de periode 1900-1960 werden er nog premies gegeven voor geschoten Zeehonden. Uit de registratie daarvan zijn de aantallen geschoten dieren goed bekend. Met behulp van gegevens over aantallen geschoten dieren, het voortplantingspercentage en het resulterende aantal in 1960 is met een computermodel berekend hoeveel Zeehonden er in 1900 ongeveer waren. Voor de Nederlandse Waddenzee is dat ruim 7500 en voor de Waddenzee van Den Helder tot Esbjerg ongeveer 25.000 dieren. Uitdrukkelijk is gesteld dat deze getallen geen streefwaarde zijn,

omdat de natuurlijke Waddenzee er in de toekomst anders uit zou kunnen zien dan in 1900. Het getal kan wel worden gezien als een soort thermometer. Als het aantal Zeehonden in de toekomst anders is, zou onderzoek moeten worden waarom.

De zeehondenpopulatie in de Waddenzee vertoont sinds 1975 een sterke groei door het stoppen van de jacht in Denemarken en Duitsland. In 1987 werd ook duidelijk dat opvang en fokken van Zeehonden uit natuurbeschermingsoogpunt niet meer noodzakelijk was. In de jaren zeventig hadden deze centra wel een belangrijke functie. In 1988 sloeg een virusziekte dermate toe dat 65% van de Zeehonden stierf. Op dit moment herstelt de populatie zich weer langzaam. Een groot probleem bij het voorspellen van de toekomstige populatie is het voorspellen van het gedrag van het virus. Als het niet meer actief is groeit de populatie in de komende vijftien-twintig jaar naar een aantal dat wordt gereguleerd door voedselgebrek, gebrek aan ligplaatsen, ziektes en dergelijke. Als het virus zich echter in de populatie handhaaft, zal het aantal Zeehonden in Nederland groeien tot 1500 (internationaal 12.000) en dan weer na een virusaanval terugvallen tot 40 à 50% van dat aantal. Zodra de populatie in een fase van snelle groei verkeert, heeft opvang en terugzetten van dieren ecologisch gezien geen nut. Vanuit het oogpunt van natuurbescherming zijn er zelfs grote bezwaren aan te voeren tegen het terugzetten van 'zwakke broeders' in een natuurlijke populatie. In het rapport van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer wordt gesteld dat 'populatiodynamische overwegingen gekoppeld aan pathologische, epidemiologische en ecologische kennis een uitgebreide discussie rechtvaardigen tussen betrokken instanties over de wense-

lijkheid en omvang van het terugzetten van gefokte en gerevalideerde dieren'.

Wij zijn blij dat EcoMare, die de eerste was bij het opvangen en revalideren van Zeehonden, bij het veertigjarig bestaan een aanzet geeft tot deze discussie.

Toekomstige benadering van de 'huiler'-problematiek in Sleeswijk-Holstein (*Phocidae*)

G. Heidemann & Jochen Schwarz

In navolging van het sterven der Zeehonden moest er in Sleeswijk-Holstein worden nagedacht over een nieuwe regeling betreffende het omgaan met echte en vermeende 'huilers'. Vanuit het blikveld van in het wild levende dieren moet daarbij het gezichtspunt van de soorten- en natuurbescherming een bijzondere rol spelen en in gevallen van twijfel moet de dierenbeschermingsgedachte prevaleren. Een duidelijk aanwijsbare bestandsbevorderende werking gaat er van de opkweekstations niet uit. Aan de andere kant moet toch rekening worden gehouden met aanzienlijk onjuiste vaststellingen betreffende biologisch gedrag bij individuen. Om de natuurlijke afloop van de biologische gebeurtenissen in het Nationaal Park 'Schleswig-Holsteinischen Wattenmeer' (Sleeswijk-Holsteinse Waddenzee) in zijn ook selectieve functie zo dicht mogelijk te benaderen, zal de kweek van 'huilers' in Sleeswijk-Holstein in de toekomst tot een minimum moeten worden gereduceerd. Grote nadruk zal daarentegen worden gelegd op het overleven van Zeehonden in gevangenschap te zamen met allesomvattende informatie voor de bezoeker over de biologie en de problemen van de Waddenzee.

Tot dit doel behoort ook de herstructurering van de bouw

en het concept van het zeehondenstation in Friedrichskoog, waarbij in de planningsfase het advies van biologe Jutta Grönnagel betreffende het soorteigen gedrag van Zeehonden in gevangenschap de belangrijke basis verschaft.

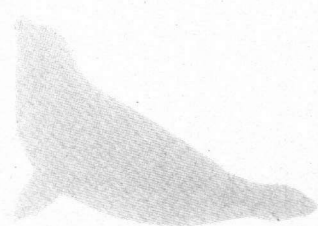
Ontdekte Zeehonden zullen in de toekomst of ter plekke respectievelijk in een nabijgelegen ligplaats weer worden uitgezet of, indien het overleven van het dier zeer onwaarschijnlijk is, worden gedood. Over deze praktijk is er overleg met alle betrokken regeringsinstellingen van het bondsland (provincie), de jachtvereniging van het bondsland, evenals met de door de overheid aangestelde leiders der zeehondenjagers.

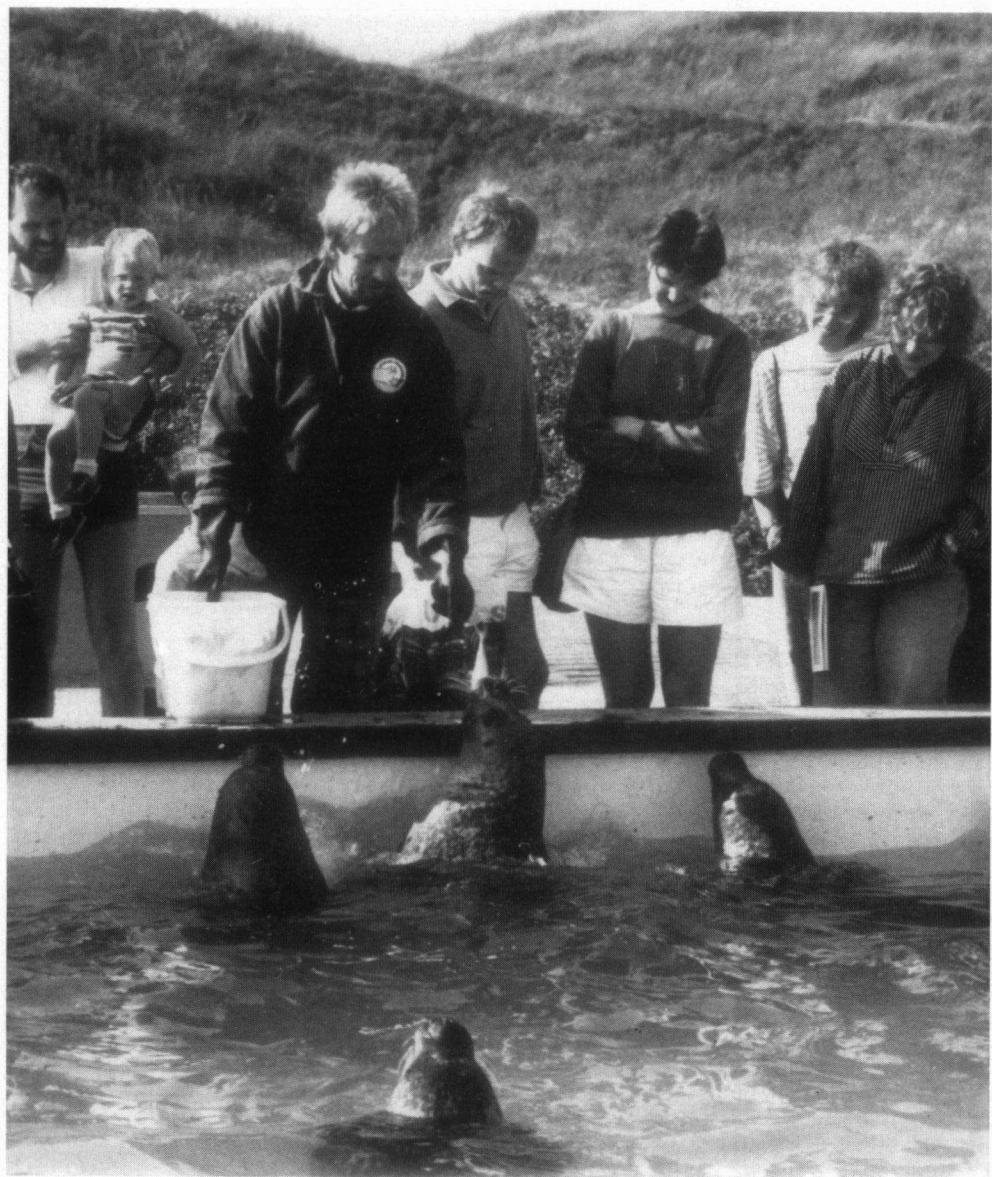
Onderzoek naar de populatiebiologie van de Gewone Zeehond met behulp van telemetrie (*Phocidae*)

E.H. Ries

Langs de gehele Waddenzee, tussen Denemarken en Nederland, wordt sinds 1990 onderzoek gedaan naar de populatiebiologie van de Gewone Zeehond met behulp van radiotelemetrie. Hiermee is het mogelijk de activiteit van met zenders uitgeruste dieren te volgen, zonder deze te verstoren.

In elk deelgebied, Denemarken, Sleeswijk-Holstein, Nedersaksen en Nederland, maakt een werkgroep gebruik van de zelfde methode. Op deze manier zijn de gegevens uitwisselbaar en zo kunnen de

Het voeren van de Zeehonden.

Foto: Centrum voor wadden en Noordzee, EcoMare, De Koog, Texel.

resultaten worden vergeleken. Tijdens het onderzoek worden jaarlijks tot en met 1993 in alle deelgebieden tien Zeehonden gevangen en van een zender voorzien. De zenders worden op de vacht van de dieren geplakt. De zender valt in de zomer af wanneer de Zeehonden verharren. Elke zender heeft een specifieke frequentie zodat de dieren afzonderlijk zijn te onderscheiden. Met behulp van verscheidene automatische registratie-

sets worden de activiteiten van de dieren continu opgeslagen. Voor de plaatsbepaling en het volgen van grotere ruimtelijke bewegingen zijn mobiele ontvangers op schepen, in de auto en in vliegtuigen gebruikt. Samen met andere onderzoeksresultaten biedt de telemetrie de basis voor een beter inzicht in de populatie-ecologie van de Gewone Zeehond. Doelstelling van dit project is het opstellen van een gemeenschappelijk beheersplan voor

de drie Waddenzeelanden. De eerste resultaten van het internationale telemetrie-project werden gepresenteerd en over de betekenis daarvan werd gediscussieerd.

Jonge Zeehonden van (Phocidae) EcoMare verdronken in fuiken

'Het is écht om razend van te worden. Je voelt je zo machteloos.'

Ecomare-directeur Jan Kuiper lucht zijn hart, nadat bekend is geworden dat twee jonge Zeehonden, die nog maar een maand geleden door Ecomare zijn uitgezet, zijn verdronken in visfuiken.

Eén van de Zeehonden spoelde dood aan op het strand van paal 23, de ander werd in de buurt van Den Helder aangevonden. De doodsoorzak was niet meteen bekend, vandaar dat sectie werd verricht. Kuiper: *'Ze zagen er allebei goed uit. Dat is wel eens afwachten, want als wij ze vrij laten moeten ze zich nog helemaal aanpassen aan het leven in de vrije natuur. Ze moeten leren om zelf vis te vangen. Soms lukt dat niet en gaan ze daarom op één of andere manier dood. Maar dat was nu duidelijk niet het geval.'*

Het onderzoek wees uit dat de twee door verdrinken om het leven zijn gekomen, vermoedelijk in visfuiken. Kuiper legt uit dat amateurvisserij verplicht zijn een keerwand in hun fuiken aan te brengen, om te voorkomen dat Zeehonden op zoek naar vis erin zwemmen en verstrikt raken. De beroepsvisserij hoeft dat echter niet...

Kuiper: *'Een belachelijke zaak natuurlijk. Er is een onderzoek gedaan door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer enige jaren geleden, waaruit bleek dat de vangsten door een keerwand in een fuik niet opvallend lager waren, dus dat argument kunnen de beroepsvisserij niet gebruiken. Wij hopen al jaren dat de re-*

gels op dit punt worden aangepast.'

Bron: Texelse Courant, 6 december 1990

Twee ton voor centrum opvang van Zeehonden (Phocidae)

Minister Maij (Verkeer en Waterstaat) heeft op 29 april 1991 ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van EcoMare, het zeehondenopvangcentrum voor wadden en Noordzee, het instituut verrast met een schenking van 200.000 gulden. Het bedrag wordt gebruikt voor uitbreiding van het complex met een vleugel voor educatieve voorlichting. Nadat de bewindsvrouw de jubileumtentoonstelling had geopend, nam ze een kijkje op het strand ter hoogte van badplaats De Koog, waar een zandsuppletie is gestart, kosten 20 miljoen. De minister kon zich ter plaatse overtuigen van de dringende noodzaak tot kustverbetering, daar de duinenrij die het grote kampeerterrein Kogerstrand moet beschermen, bijzonder smal is geworden.

Maij heeft zich tijdens haar lidmaatschap van het Europees Parlement uitvoerig met de problematiek van de Zeehonden beziggehouden.

Bron: De Telegraaf 30 april 1991.

Lespakket, inclusief video film over Zeehonden (Phocidae) voor basisscholen

In samenwerking met EcoMare, Texel heeft Video Education Productions uit Bloemendaal een 24 minuten durende film gemaakt over Zeehonden. Er is voor f 65,- een videoband te koop met begeleidend lesmateriaal. De distributie is in handen van Uitgeverij Meulenhoff Educatief, die de film op 19 februari 1991 op grootse wijze heeft gepresenteerd op de Nederlandse Onderwijs Tentoonstelling in

de Jaarbeurshal te Utrecht. Er is een mailing verstuurd aan 9000 basisscholen in Nederland en het Nederlandstalige deel van België.

Driekwart van de opnamen is in 1990, verspreid over vier maanden, gemaakt in samenwerking met de directeur Jan Kuiper van EcoMare. De film toont niet alleen het werk dat wordt gedaan in het Centrum Ecomare, maar geeft ook een beeld van het leven van de Zeehond in het wild en het verspreidingsgebied. Uiteraard wordt ingegaan op de vervuiling, die het voortbestaan van de Zeehonden bedreigt.

Video Education Productions wil in de nabije toekomst nog twee films maken, waarbij opnieuw samenwerking met Ecomare kan plaatsvinden. Een logisch vervolg op de zeehondenproductie is een film over stookolieslachtoffers en over de vervuiling van de Noordzee, aldus medewerker Edward Stoete.

Bron: Texelse Courant, 19 februari 1991.

